

Особливості формування командної згуртованості юних спортсменок в ігрових видах спортуШалар О. Г.¹, Стрикаленко Є. А.¹, Гузар В. М.²¹Херсонський державний університет²Херсонська державна морська академія*

Анотація. Мета: полягає в визначенні особливостей формування командної згуртованості в ігрових видах спорту. **Матеріал і методи:** використовувались наступні методи дослідження: психолого-педагогічне анкетування рівня згуртованості та конфліктності в колективі (методики Л. Столяренка, К. Томаса, Сішара тощо); методи математичної обробки отриманих результатів. У дослідженні прийняли участь 4 жіночі команди, а саме: гандбольна «Дніпрянка», баскетбольна «Таврійські зірки», футбольна «Южанка» та волейбольна команда «Едалейда» Херсонської області. Вік дівчат 13-14 років. **Результати:** порівняння рівня командної згуртованості юних спортсменок в різних ігрових видах спорту довело, що індекс групової згуртованості суттєво більший у юних гандболісток та баскетболісток; подібна тенденція спостерігається і при порівнянні даних оцінювання ціннісно-орієнтовної єдності колективу. Психологічний клімат в усіх командах практично однаковий; вирішення конфліктної ситуації у гандболісток відбувається за рахунок співпраці, а в інших командах – компромісу; в усіх спортивних командах існує домінування діяльній та ціннісній сфері над емоційною. **Висновки:** Результати визначення взаємозв'язку між показниками змагальної діяльності та рівнем командної згуртованості довели, що існує тісний взаємозв'язок ($r = 0,825$) між успіхом сумісної діяльності та показниками змагальної результативності, між ціннісно-орієнтованою єдністю колективу, рівнем групової згуртованості та рівнем спортивної майстерності – $r = 0,852$ та $r = 0,420$ відповідно. Також встановлено, що з зростанням спортивних результатів конфліктні ситуації вирішуються за рахунок співпраці ($r = 0,777$). Перспектива подальших досліджень має бути пов'язана із впливом авторитету тренера на командну згуртованість і єдність юних спортсменок.

Ключові слова: баскетбол; волейбол; гандбол; футбол; згуртованість; психологічний клімат; співпраця; кореляція.

Вступ. Сучасна підготовка висококваліфікованих спортсменів представляє собою складний багаторічний і багатоетапний процес в ході якого необхідно враховувати загальні закономірності адаптації спортсмена до тренувальних і змагальних навантажень, особливості становлення спортивної майстерності згідно до структури і динаміки фізичних і психічних якостей, морфологічного і психічного статусу спортсмена, наявності своєрідного співвідношення здібностей до певного виду спорту (Бакнін, & Коляс, 2001; Без'язичний, & Сірий, 1999).

Формування згуртованості та

психологічного клімату виступає як засіб психологічної стійкості, як окремого спортсмена, так і команди в цілому (Гузар, Шалар & Норик, 2014; Шалар, & Єфімако, 2008; Шалар, Стрикаленко & Ємельянова, 2009; Шалар, Снопва & Стрикаленко, 2010). Виходячи з цього, психологічний клімат можна охарактеризувати як відносно стійке емоційне налаштування команди, що пронизує всю систему діяльності й формується на підставі суб'єктивного задоволення характером міжособистісних стосунків спортсменів (Кенані, 2005).

В спорті психологічний клімат формується під впливом різних об'єктивних та суб'єктивних чинників: успіху діяльності, вікових особливостей, почуттів, настроїв, мотивів, потреб і

стосунків між спортсменами, а також під впливом цілеспрямованої педагогічної роботи самого тренера команди. На думку В. Воронової, О. Гриня, Є. Ільїна, ігнорування згуртованості та закономірностей його формування, особливостей регуляції, оптимізації значно звужує можливості тренерського складу щодо керівництва командою (Воронова, 2007; Гринь, 2015; Ільїн, 2013).

Згуртованість та добрий психологічний клімат дозволяє тренерам досягати значних зрушень не лише в змагальній діяльності, а і в тренувальному процесі, за рахунок підвищення емоційного стану та взаємодопомоги між спортсменами (Вейнберг, & Гоулд, 2001; А. Родіонов, & В. Родіонов, 2013).

В сучасній науковій та науково-методичній літературі існує значна кількість джерел, які висвітлюють питання щодо розвитку рухових здібностей спортсменів, навчання та вдосконалення техніки та тактики гри (Гузар, Шалар & Сапронова, 2015; Єгорова, Стрикаленко & Шалар, 2011; Шалар, Гузар & Решотка). Проте практично відсутні дані щодо засобів та методів формування психологічного клімату та згуртованості в різних видах спорту, а особливо в ігрових.

Все вище зазначене підкреслює актуальність дослідження особливостей формування згуртованості в різних видах спорту.

Мета дослідження полягає в визначенні особливостей формування командної згуртованості в ігрових видах спорту.

Матеріал і методи дослідження. У дослідженні, яке тривало протягом 2016-17 років, прийняли участь 4 жіночі команди, а саме: гандбольна команда «Дніпрянка», баскетбольна «Таврійські зірки», футбольна «Южанка» міста Херсону та волейбольна команда смт Чулаківка «Едалейда». Для об'єктивності та достовірності отриманих результатів кількісний склад команд дівчат був практично однаковий і налічував по 20 осіб, з кожної команди. Відповідно загальна кількість юних спортсменок складала 80 осіб. Вік дівчат 13-14 років.

Але терміни занять обраним видом спорту в кожній команді різні. В гандбольній команді «Дніпрянка» дівчата займалися вісім та більше років і навіть шість з них встигли отримати кандидатів в майстри спорту, вісім отримали перший розряд і шість учасників мали третій спортивний розряд. В футбольній команді «Южанка» п'ять спортсменок – кандидати в майстри спорту, вісім – першорозрядники, два гравця мали другий, і п'ять – третій розряд. Волейбольна команда «Едалейда» в своєму складі мала двох кандидатів в майстри спорту, дев'ять – першорозрядників, чотирьох – другий і п'ять гравців з третім розрядом. В баскетбольній команді «Таврійські зірки» тринадцять гравців мали перший, два – другий, п'ять гравців отримали третій спортивний розряди. Всі команди неодноразово виступали на чемпіонатах України.

Для вирішення поставленої мети нами використовувались наступні методи дослідження: психолого-педагогічне анкетування рівня згуртованості та конфліктності в колективі (методики Л. Столяренка, К. Томаса, Сішара тощо); методи математико-статистичної обробки отриманих результатів.

Рівень психологічного клімату в команді визначався в балах, де 25 і більше балів – це високий рівень; 24-11 – вище середнього; 10 і менше – середній і, якщо сума балів дорівнює 0, або негативна величина – низький рівень.

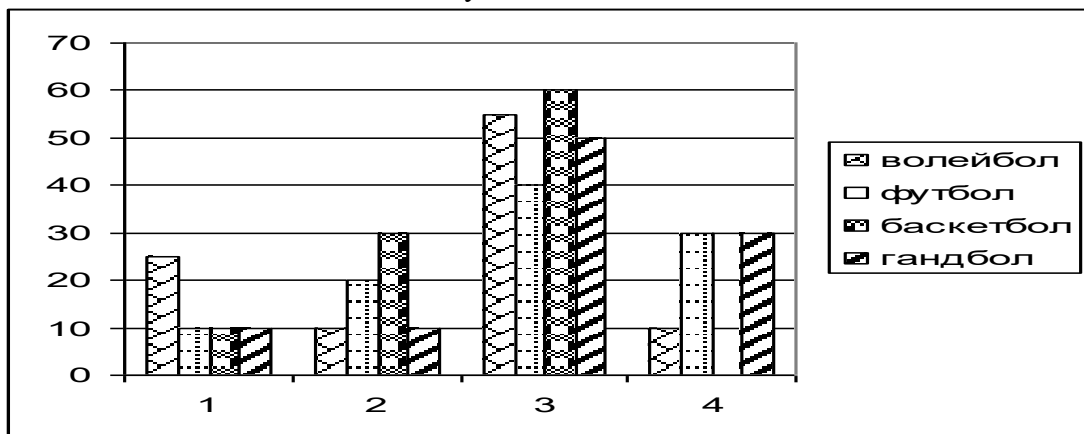
Результати дослідження. В юнацькому спорті, особливо в командних видах спорту, підвищення ефективності спортивної діяльності пов'язано насамперед з психологічним кліматом, який переважає в команді та впливає на формування згуртованості між її членами.

Результати анкетування психологічного клімату в жіночих спортивних командах Херсонської області представлені на рисунку 1.

Отже, найбільш високий рівень психологічного клімату був виявлений у волейбольній команді смт. Чулаківка (25%). У цих дівчат незначно проявився вище середнього (10%) і досить добре середній (55%) рівень психологічного

клімату. Варто відзначити досить позитивний психологічний клімат у баскетбольній команді, де 30% – вище середнього і 60% середнього та повна відсутність низького несприятливого психологічного рівня. І тільки в футбольній та гандбольній командах 30% дівчат вважають, що в їхньому

спортивному колективі психологічний клімат знаходиться на низькому рівні. Це можна пояснити тим, що тренери цих команд більш частіше оновлюють свої состави. Разом в цих командах дівчата грають не більше 2-3 років.

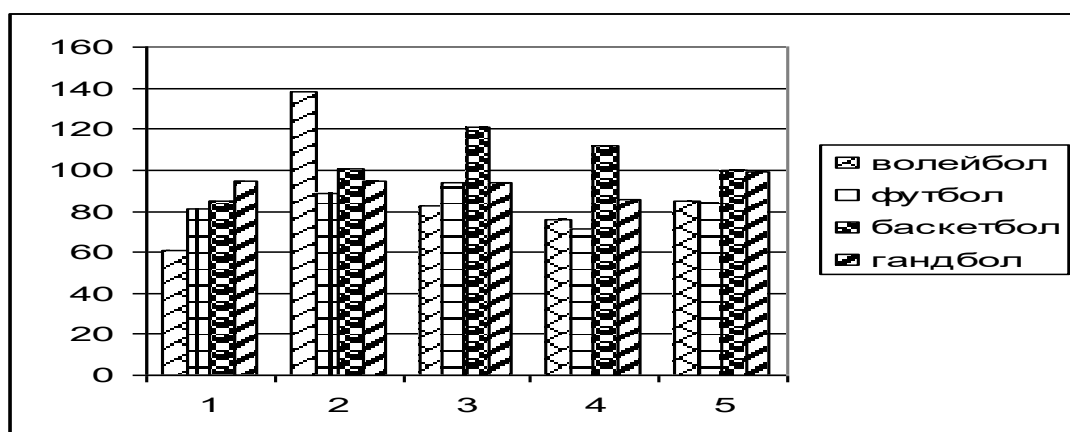

1 – високий рівень; 2 – вище середнього; 3 – середній; 4 – низький.

Рис. 1. Наявність психологічного клімату в жіночих спортивних командах (бали)

Результати визначення типу поведінки гравців при конфліктних ситуаціях показано на рисунку 2. Найвищий показник (138 балів) у схильності до співпраці в конфліктних ситуаціях мали волейболістки команди

«Едалейда» смт. Чулаківка. Однакова кількість балів виявлена у цих дівчат по таким ознакам як компроміс та пристосування – по 82 бали. Що говорить про прагнення юних волейболісток адаптуватися до сумісної діяльності.

1-суперництво, 2-співпраця, 3 –компроміс, 4- запобігання, 5- пристосування

Рис. 2. Тип поведінки юних спортсменок в конфліктних ситуаціях (бали)

В баскетбольній команді «Таврійські зірки» більшість гравців спроможні позитивно вирішувати конфліктні ситуації йдучи на компроміс (120 балів) та запобігання конфліктів (110 балів). Також позитивною тенденцією до взаємовідношень варто вважати прояв

співпраці (100 балів) і пристосування (теж 100 балів) у юних баскетболісток. Майже на однакових рівнях знаходиться компромісне вирішення конфліктних ситуацій (по 95 балів) в гандбольній команді «Дніпрянка» та футбольній «Южанка». В гандбольній команді гравці

відають свою перевагу пристосуванню (100 балів), а у футбольній – співпраці (90 балів) в разі виникнення конфліктів.

Для того, щоб зрозуміти чи існує в спортивному колективі згуртованість і який її рівень, була застосована методика щодо визначення індексу групової згуртованості за Сішаром. Якщо спортивний колектив набирає в

середньому 19-17 балів то в команді присутній високий рівень групової згуртованості, 16-14 – вище середнього рівня, 13-11 – середній рівень, показники 10-8 – свідчать про нижче середній рівень, 7-5 – низький рівень групової згуртованості. Отримані дані представлені на рисунку 3.

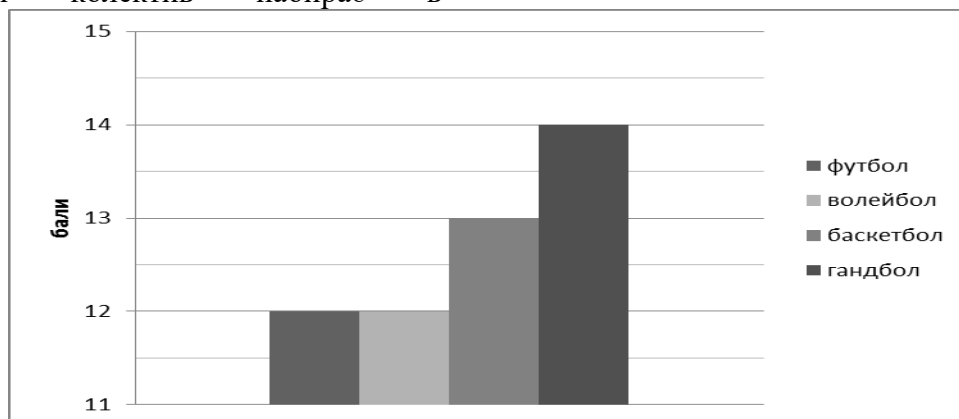
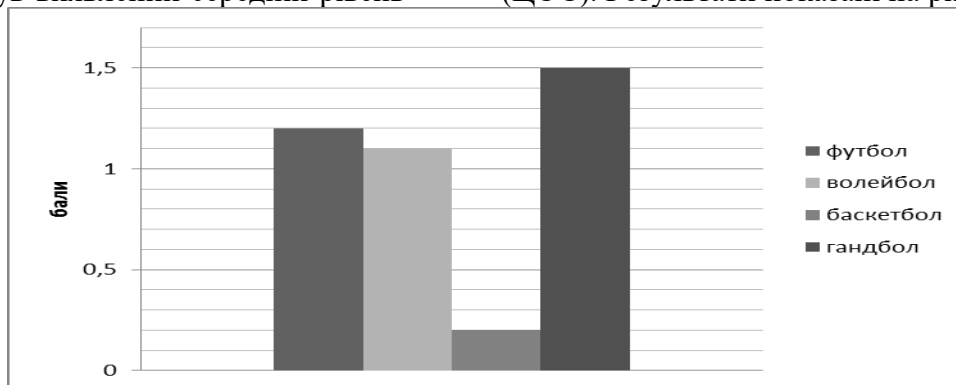

Рис. 3. Індекс групової згуртованості в жіночих спортивних командах за Сішаром (бали)

Аналізуючи результати анкетування групової згуртованості в жіночих командах встановлено, що в гандбольній команді «Дніпрянка» м. Херсон рівень групової згуртованості вище середнього (14 балів). А у баскетбольній (13 балів), волейбольній і футбольній (по 12 балів відповідно) був виявлений середній рівень

командної згуртованості. На нашу думку, ці показники не повністю висвітлюють єдність спортивного колективу.

Відповідно для більш об'єктивної оцінки згуртованості в командах було застосовано методику щодо визначення ціннісно-орієнтаційної єдності колективу (ЦОЄ). Результати показані на рисунку 4.

1- баскетбол, 2- футбол, 3- волейбол, 4- гандбол

Рис. 4. Ціннісно-орієнтаційна єдність жіночих спортивних команд (бали)

Встановлено, що гандбольна команда «Дніпрянка» м. Херсону мала найвищі показники єдності колективу (1,5 балів). Це може бути пов'язаним з попередніми позитивними показниками групової згуртованості. Футбольна і волейбольна команди мали майже однакові показники (1,2 і 1,1 балів відповідно) і лише у дівчат баскетболісток

виявився найменший рівень згуртованості (0,2 бали).

Щоби визначити за якою ознакою юні спортсменки пов'язують успіх сумісної діяльності, була впроваджена відповідна методика. Всі дівчата в баскетбольній на волейбольній командах пов'язують свій успіх із ставленням до навчання техніки і тактики, а також

більшість з них (85% баскетболісток і 60% волейболісток) – із стилем поведінки та діяльності. Більш ніж дві третини футболісток, гандболісток і волейболісток вважають важливою ознакою в командному успіху якість мислення. І така ж кількість юних спортсменок вважають ставлення до товаришів по команді головною ознакою успіху. Лише 90% баскетболісток вважають ставлення до себе передумовою командного успіху.

Дослідивши та порівнявши психологічний клімат та рівень командної згуртованості в футбольній, гандбольній, волейбольній та гандбольній командах ми визначили наявність або відсутність

взаємозв'язку між даними психологічними ознаками та рівнем спортивної кваліфікації.

Взаємозв'язок між перерахованими показниками прораховувався за допомогою коефіцієнта кореляції. Результати визначення взаємозв'язку між засобами реагування на конфліктні ситуації, успіхом сумісної діяльності, взаємовідносинами в колективі, рівнем групової згуртованості та рівнем спортивної кваліфікації дівчат футбольної, гандбольної, волейбольної та баскетбольної команд представлені в таблиці 1.

Таблиця 1.

Взаємозв'язок між психологічними ознаками юних спортсменок ігрових видів спорту та їх кваліфікацією

Тест	Показник	r
Томаса	Суперництво	0,561
	Співпраця	0,777
	Компроміс	0,433
	Запобігання	0,524
	Пристосування	0,014
Успіх сумісної діяльності		0,825
Ціннісно-орієнтованої єдності колективу		0,852
Методика Сішара		0,420

Вивчивши літературні джерела ми бачимо, що існують декілька варіантів реагування на конфліктні ситуації: суперництво, співпраця, компроміс, запобігання та пристосування. Аналізуючи результати нашого дослідження встановлено, що найбільший взаємозв'язок знайдено між співпрацею та спортивною кваліфікацією – коефіцієнт кореляції $r=0,777$. Необхідно відмітити, що даний вихід із конфліктної ситуації дає змогу обом сторонам отримати позитивні зміни. На нашу думку, це обумовлюється тим, що з підвищенням спортивної кваліфікації, а відповідно і змагальної результативності, члени спортивної команди знаходять вихід з конфліктної ситуації за рахунок співпраці, яка безумовно поєднує членів колективу, і дає можливість досягати інших більш високих результатів.

Отримані результати вказують також і на те, що практично не можливо

досягти високої спортивної кваліфікації в ігрових командних видах спорту якщо спортсмени будуть пристосовуватись один до одного ($r = 0,014$).

В ході дослідження встановлено, що існує тісний взаємозв'язок ($r = 0,825$) між успіхом сумісної діяльності та показниками змагальної результативності. Чим вище спортивна кваліфікації тим вищий і успіх сумісної діяльності.

Подібна тенденція спостерігається і при визначення взаємозв'язку між ціннісно-орієнтованою єдністю колективу та рівнем спортивної майстерності – $r=0,852$.

Кореляційний аналіз отриманих результатів психологічного тестування та рівнем спортивної кваліфікації вказує на наявність взаємозв'язку між командною згуртованістю за Сішаром та змагальною діяльністю, проте взаємозв'язок не дуже тісний $r = 0,420$.

Підсумовуючи результати порівняння між ознаками командної групової згуртованості та рівнем спортивної майстерності встановлено, що з підвищенням змагальних результатів, а відповідно і спортивної кваліфікації, в командах підвищується оцінка успіху сумісної діяльності, покращується ціннісно-орієнтована єдність колективу, вихід із конфліктних ситуацій вирішується за рахунок співпраці, що на думку спеціалістів, є одним з перспективних напрямків.

Висновки. Результати дослідження та порівняння рівня командної згуртованості юних спортсменок в різних ігрових видах спорту довело, що індекс групової згуртованості суттєво більший у юних гандболісток та баскетболісток; подібна тенденція спостерігається і при порівнянні даних оцінювання ціннісно-орієнтовної єдності колективу. Психологічний клімат в усіх командах практично однаковий; вирішення конфліктної ситуації у гандболісток відбувається за рахунок співпраці, а в інших командах – компромісу; в усіх спортивних командах існує домінування

діяльнiсної та ціннісної сфери над емоційною.

Результати визначення взаємозв'язку між показниками змагальної діяльності та рівнем командної згуртованості довели, що існує тісний взаємозв'язок ($r = 0,825$) між успіхом сумісної діяльності та показниками змагальної результативності, між ціннісно-орієнтованою єдністю колективу, рівнем групової згуртованості та рівнем спортивної майстерності – $r = 0,852$ та $r = 0,420$ відповідно. Також встановлено, що з зростанням спортивних результатів конфліктні ситуації вирішуються за рахунок співпраці ($r = 0,777$).

Перспектива подальших досліджень має бути пов'язана із впливом авторитету тренера на командну згуртованість і єдність юних спортсменок.

Конфлікт інтересів. Автори відзначають, що не існує ніякого конфлікту інтересів.

Джерела фінансування. Ця стаття не отримала фінансової підтримки від державної, громадської або комерційної організації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Бакнин, В., & Колляс, Х. (2001). Анализ соревновательной деятельности как фактор повышения результативности спортсменок Греции. *Педагогика, психология и медико-биологические проблемы физического воспитания и спорта*. 9, 37-44.
- Без'язичний Б. І., & Сірий, О. В. (1999). Дослідження особливостей змагальної діяльності в ігрових видах спорту. *Педагогика, психология и медико-биологические проблемы физического воспитания и спорта*. 20, 14-16.
- Вейнберг, Роберт С., & Гоулд, Деніел (2001) *Психологія спорту*. Київ. Олімпійська література.
- Воронова, В. І. (2007). *Психологія спорту*. Київ. Олімпійська література.
- Гринь, О. Р. (2015). *Психологічне забезпечення та супровід підготовки кваліфікованих спортсменів*. Київ. Олімпійська література.
- Гузарь, В. Н., Шалар, О. Г., Норик, А. О. (2014). Взаимоотношения как аспект психологического климата женской футбольной команды. *Физическое воспитание студентов*. 2, 8-12. doi: 10.6084/m9.figshare.906307
- Гузар, В. М., Шалар, О. Г., & Мордюк, Д. (2016). Міжособистісні відношення гандболісток і їх вплив на змагальну діяльність. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка*. (139). 2, 218-222.
- Гузар, Віктор, Сапронова, Юлія, & Шалар, Олег. (2014). Вплив вольових якостей на фізичну підготовленість юних гандболісток. *Актуальні проблеми юнацького спорту*. 11, 185-189
- Гузар, В. М., Шалар, О. Г., & Сапронова, Ю. В. (2015). Основні аспекти спортивної форми гандболісток. *Проблеми сучасної валеології, фізичної культури та реабілітації*. 8, 108-113

- Гузар, В. М., Шалар, О. Г., & Блищик, О. Є. (2015). Особливості техніко-тактичних дій воротарів у командах української прем'єр ліги. *Актуальні проблеми сучасної біології та здоров'я людини*. 15, 32-36
- Гузар, В. М. (2000). Інформація та інформаційне забезпечення фізичної культури і спорту. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 16, 3-7.
- Еделев, О. С., Єфімако, В. О., & Шалар, О. Г. (2008). Дидактико-виховний аспект тренування юних футболісток. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 11, 16-21.
- Єгорова, Т. А., Стрикаленко, Є. А., & Шалар, О. Г. (2011). Педагогічний контроль за рівнем технічної підготовленості у баскетболі. *Фізичне виховання в школах України*. 3(27), 22-26
- Жосан, Ігор, Шум, Дарина, Шалар, Олег, & Стрикаленко, Євген (2014). Властивості темпераменту і волі гандболісток різного ігрового амплуа. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 1, 40-43
- Ильин, Е. П. (2009). *Психология спорта*. Санкт-Петербург. Питер.
- Кедровский, Б. Г., Шалар, О. Г., & Гриневич, А. В. (2013). Взаимопонимание тренеров с юными спортсменами. *Физическое воспитание студентов*. 4, 31-34.
- Кенані, Слім Бен Ріда (2005). *Індикатори психологічного клімату спортивної команди*. (Doctoral dissertation). Київ, Україна.
- Родионов, А. В., & Родионов В. А. (2013). *Психология детско-юношеского спорта*. Москва. Физическая культура.
- Стрикаленко, Є. А., & Шалар, О. Г. (2017). Вплив інтелектуальних здібностей на ефективність змагальної діяльності гандболісток високого класу. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка*. (147). 2, 255-258.
- Шалар, О. Г. Стрикаленко, Є. А., & Ємельянова, Ю. І. (2009). Формування особистості юних футболісток. *Педагогіка, психологія та методико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 10, 277-280.
- Шалар, О. Г., Снопина, Ю. А., & Стрикаленко, Е. А. (2010). Психологическая совместимость женской гандбольной команды. *Физическое воспитание студентов*. 1, 109-112.
- Шалар, О. Г., Стрикаленко, Є. А., & Иващенко, А. В. (2013). Индивидуальные свойства личности как критерий выбора стиля игры теннисисток *Физическое воспитание студентов*. 2, 69-73. doi: 10.6084/m9.figshare.156384
- Шалар, О. Г., Гузар, В. М., Решотка, Н. О. (2019). Спортивна підготовка учнів ліцею на заняттях з волейболу. *Спортивні ігри*. 1 (11), 58-66. <http://doi.org/10.5281/zenodo.2543592>

Стаття поступила до редакції: 8.05.2019.

Опублікована: 1.06.2019.

Аннотация. Шалар О., Стрикаленко Е., Гузарь В. Особенности формирования командной сплоченности юных спортсменок в игровых видах спорта. Цель: заключается в определенные особенностей формирования командной сплоченности в игровых видах спорта. **Материал и методы:** использовались следующие методы исследования: психолого-педагогическое анкетирование уровня сплоченности и конфликтности в коллективе (методики Л. Столяренко, К. Томаса, Сишара и т.п.); методы математической обработки полученных результатов. В исследовании приняли участие 4 женские команды, а именно: гандбольная «Днепрянка», баскетбольная «Таврийские звезды», футбольная «Южанка» и волейбольная команда «Едалеида» Херсонской области. Возраст девушек 13-14 лет. **Результаты:** сравнения уровня командной сплоченности юных спортсменок в различных игровых видах спорта показало, что индекс групповой сплоченности существенно больше в

юных гандболисток и баскетболисток; подобная тенденция наблюдается и при сравнения данных оценки ценностного единства коллектива. Психологический климат во всех командах практически одинаков; решения конфликтной ситуации у гандболисток происходит за счет сотрудничества, а в других командах – компромисса; во всех спортивных командах существует доминирование деятельностной и ценностной сферы над эмоциональной. **Выводы:** Результаты определения взаимосвязи между показателями соревновательной деятельности и уровнем командной сплоченности выявили существование тесной взаимосвязи ($r = 0,825$) между успехом совместной деятельности и показателями соревновательной результативности, между ценностным единством коллектива, уровнем групповой сплоченности и уровнем спортивной майстерства: $r = 0,852$ и $r = 0,420$ соответственно. Также установлено, что с ростом спортивных результатов конфликтные ситуации решаются за счет сотрудничества ($r = 0,777$). Перспектива дальнейших исследований должна быть связана с влиянием авторитета тренера на командную сплоченность и единство юных спортсменов.

Ключевые слова: баскетбол; волейбол; гандбол; футбол; сплоченность; психологический климат; сотрудничество; корреляция.

Abstract. Shalar O., Strykalenko E., Huzar V. Features of the formation of team cohesion of young athletes in team sports. Purpose: consists in certain features of the formation of team cohesion in team sports. **Material and methods:** the following research methods were used: psychological and pedagogical survey of the level of cohesion and conflict in the team (methods L. Stolyarenko, K. Thomas, Sishara, etc.); methods of mathematical processing of the results. The study involved 4 women's teams, namely: the handball "Dnepryanka", the basketball "Tavria stars", the football "Yuzhanka" and the volleyball team "Edaleida" of the Kherson region. Age of girls 13-14 years. **Results:** comparing the level of team cohesion of young athletes in various team sports showed that the index of group cohesion is significantly higher in young handball players and basketball players; A similar trend is observed when comparing data assessing the value unity of the collective. The psychological climate in all teams is almost the same; Handball players resolve a conflict situation by cooperating, and in other teams – a compromise; in all sports teams there is a domination of the activity and value sphere over the emotional one. **Conclusions:** The results of determining the relationship between the indicators of competitive activity and the level of team cohesion resulted in the existence of a close relationship ($r = 0.825$) between the success of joint activities and indicators of competitive performance, between the collective unity of values, the level of group cohesion and the level of sports leadership: $r = 0.852$ and $r = 0.420$ respectively. It was also found that with the growth of sports results, conflict situations are resolved through cooperation ($r = 0.777$). The prospect of further research should be related to the influence of the coach's authority on the team cohesion and unity of young athletes.

Key words: basketball; volleyball; handball; football; cohesion; psychological climate; cooperation; correlation.

Reference

- Baknyn, V., & Kolljas, H. (2001). Analiz sorevnovatel'noj dejatel'nosti kak faktor povysheniya rezul'tativnosti sportsmenok Grecyy. *Pedagogyka, psyhologyja y medyko-byologicheskiye problemy fizycheskogo vospytanyja y sporta*. 9, 37-44.
- Bez'jazychnyj B. I., & Siryj, O. V. (1999). Doslidzhennja osoblyvostej zmagal'noi' dijal'nosti v igrovyh vyдах sportu. *Pedagogyka, psyhologyja y medyko-byologicheskiye problemy fizycheskogo vospytanyja y sporta*. 20, 14-16.
- Vejnberg, Robert S., & Gould, Deniel (2001) *Psyhologija sportu*. Kyi'v. Olimpijs'ka literatura.
- Voronova, V. I. (2007). *Psyhologija sportu*. Kyi'v. Olimpijs'ka literatura.
- Gryn', O. R. (2015). *Psyhologichne zabezpechennja ta suprovid pidgotovky kvalifikovanyh sportsmeniv*. Kyi'v. Olimpijs'ka literatura.
- Guzar', V. N., Shalar, O. G., Norik, A. O. (2014). Vzaimootnoshenija kak aspekt psihologicheskogo klimata zhenskoj futbol'noj komandy. *Fizicheskoe vospitanie studentov*. 2, 8-12. doi: 10.6084/m9.figshare.906307

- Guzar, V. M., Shalar, O. G., & Mordjuk, D. (2016). Mizhosobystisni vidnoshennja gandbolistok i i'h vplyv na zmagal'nu dijal'nist'. *Visnyk Chernigivs'kogo nacional'nogo pedagogichnogo universytetu imeni T.G. Shevchenka*. (139). 2, 218-222.
- Guzar, Viktor, Saprionova, Julija, & Shalar, Oleg. (2014). Vplyv vol'ovyh jakostej na fizychnu pidgotovlenist' junyh gandbolistok. *Aktual'ni problemy junac'kogo sportu*. 11, 185-189
- Guzar, V. M., Shalar, O. G., & Saprionova, Ju. V. (2015). Osnovni aspekty sportyvnoi' formy gandbolistok. *Problemy suchasnoi' valeologii', fizychnoi' kul'tury ta rehabilitacii'*. 8, 108-113
- Guzar, V. M., Shalar, O. G., & Blyshhyk, O. Je. (2015). Osoblyvosti tehniko-taktychnyh dij vorotariv u komandah ukrai'ns'koi' prem'jer ligy. *Aktual'ni problemy suchasnoi' biologii' ta zdorov'ja ljudyny*. 15, 32-36
- Guzar, V. M. (2000). Informacija ta informacijne zabezpechennja fizychnoi' kul'tury i sportu. *Pedagogika, psyhologija ta medyko-biologichni problemy fizychnogo vyhovannja i sportu*. 16, 3-7.
- Edelev, O. S., Jefimako, V. O., & Shalar, O. G. (2008). Dydaktyko-vyhovnyj aspekt trenuvannja junyh futbolistok. *Pedagogika, psyhologija ta medyko-biologichni problemy fizychnogo vyhovannja i sportu*. 11, 16-21.
- Jegorova, T. A., Strykalenko, Je. A., & Shalar, O. G. (2011). Pedagogichnyj kontrol' za rivnem tehnicnoi' pidgotovlenosti u basketboli. *Fizyчне vyhovannja v shkolah Ukrai'ny*. 3(27), 22-26
- Zhosan, Igor, Shum, Daryna, Shalar, Oleg, & Strykalenko, Jevgen (2014). Vlastyvoli temperamentu i voli gandbolistok riznogo igrovogo amplua. *Sportyvnyj visnyk Prydniprov'ja*. 1, 40-43
- Il'in, E. P. (2009). *Psihologija sporta*. Sankt-Peterburg. Piter.
- Kedrovskij, B. G., Shalar, O. G., & Grinevich, A. V. (2013). Vzaimoponimanie trenerov s junymi sportsmenami. *Fizicheskoe vospitanie studentov*. 4, 31-34.
- Kenani, Slim Ben Rida (2005). Indykatory psihologichnogo klimatu sportyvnoi' komandy. (Doctoral dissertation). Kyi'v, Ukrai'na.
- Rodionov, A. V., & Rodionov V. A. (2013). *Psihologija detsko-junosheskogo sporta*. Moskva. Fizicheskaja kul'tura.
- Strykalenko, Je. A., & Shalar, O. G. (2017). Vplyv intelektual'nyh zdibnostej na efektyvnist' zmagal'noi' dijal'nosti gandbolistok vysokogo klasu. *Visnyk Chernigivs'kogo nacional'nogo pedagogichnogo universytetu imeni T.G. Shevchenka*. (147). 2, 255-258.
- Shalar, O. G. Strykalenko, Je. A., & Jemel'janova, Ju. I. (2009). Formuvannja osobystosti junyh futbolistok. *Pedagogika, psyhologija ta metodyko-biologichni problemy fizychnogo vyhovannja i sportu*. 10, 277-280.
- Shalar, O. G., Snopova, Ju. A., & Strikalenko, E. A. (2010). Psihologicheskaja sovmestimost' zhenskoj gandbol'noj komandy. *Fizicheskoe vospitanie studentov*. 1, 109-112.
- Shalar, O. G., Strikalenko, E. A., & Ivashhenko, A. V. (2013). Individual'nye svojstva lichnosti kak kriterij vybora stilja igry tennisistok. *Fizicheskoe vospitanie studentov*. 2, 69-73. doi: 10.6084/m9.figshare.156384
- Shalar, O. G., Guzar, V. M., Reshotka, N. O. (2019). Sportyvna pidgotovka uchniv liceju na zanjattjah z volejbolu. *Sportyvni igry*. 1 (11), 58-66. <http://doi.org/10.5281/zenodo.2543592>

Відомості про авторів / Information about the Authors

Шалар Олег Григорович: кандидат педагогічних наук, доцент; Херсонський державний університет: вул. 40 років Жовтня, 27, м. Херсон, 73000, Україна.

Шалар Олег Григорьевич: кандидат педагогических наук доцент; Херсонский государственный университет: вул. 40 лет Октября, 27, г. Херсон, 73000, Украина.

Oleg. Shalar: PhD (pedagogical sciences), assistant professo; Kherson State University: St. 40 rokiv Zhovtnya 27, Kherson, 73000, Ukraine.

<https://orcid.org/0000-0001-9878-5827>

E-mail:: shalar@ksu.ks.ua

Стрикаленко Євгеній Андрійович: кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент; Херсонський державний університет: вул. 40 років Жовтня, 27, м. Херсон, 73000, Україна.

Стрикаленко Евгений Андреевич: кандидат наук по физическому воспитанию и спорту, доцент; Херсонский государственный университет: вул. 40 лет Октября, 27, г. Херсон, 73000, Украина.

Eugene Strykalenko: *PhD (Physical Education and Sport), assistant professo; Kherson State University: St. 40 rokiv Zhovtnya 27, Kherson, 73000, Ukraine.*

<https://orcid.org/0000-0001-7686-8736>

Email: strikalenko76@gmail.com

Гузар Віктор Миколайович, кандидат педагогічних наук, доцент Херсонська державна морська академія, 73009, Херсон, проспект Ушакова, 20.

Гузарь Виктор Николаевич, кандидат педагогических наук, доцент, Херсонская государственная морская академия 73009, Херсон, проспект Ушакова, 20.

Viktor Huzar, *PhD (pedagogical sciences), assistant professor, Kherson State Maritime Academy*

73000, Kherson, Ushakova avenue, 20

<https://orcid.org/0000-0002-4427-2425>

Email: client885@gmail.com